

ANTEP FISTIĞI ZARARLISI CHAETOPTELIUS VESTITUS MULS.

Prof. Dr. Abdulgafur ACATAY

(İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman
Entomolojisi ve Koruma Kürsüsü çalışmalarından)

Gaziantep vilâyetinin Nizip kazasının Büyükşemik köyündeki antep fıstıklarında ağaçların son sene sürgünlerinde bulunan yaprakların erkenden sararıp dökülmeğe başlaması üzerine bunlardan 30 Eylül 1968 tarihinde öğrencilerimizden Hüseyin Öğüt tarafından alınarak Kürsü-müze getirilen materyaller üzerinde yapılan incelemede bu sürgünlere bir kabuk böceğinin arız olduğu görülmüştür. Avusturya'da Prof. Dr. Karl SCHEDL tarafından yapılan teşhise göre bu zararlı **Coleoptera** takımının **Ipidae** familyasından **Hylesininae** alt familyasına dahil olan **Chaetoptelius vestitus** Muls.'dur.

Aşağıda açıklandığı üzere bu kabuk böceğinin yurdumuzda bulunduğu bilinmekte ise de çok önemli bir tahribatı müşahede edilmemiştir. İşte bu durumu ve antep fıstığının memleketimizdeki önemini göz önünde bulundurarak bu böcek hakkında ilgilileri aydınlatmayı uygun bulduk.

Ana vatanı Güney-doğu Anadolu Bölgesi olan antep fıstığı (**Pistacia vera** L.) yurdumuzun önemli meyvalarından birisidir. Her yıl iç ve dış piyasada aranan bu ürün üreticilerine küçümsenmeyecek derecede bir kazanç sağlar.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Müdürlüğü Dış Ticaret İstatistik Yıllıklarına göre Antep fıstığının 1958 - 1966 senelerindeki ağaç ve ürün miktarı ile ihracat değeri aşağıda verilmiştir.

Yıllar	Ağaç Sayısı (bin)	Üretim (ton)	İhracattan Elde Edilen Gelir TL
1958	7357	10475	1771951
1959	7791	18000	5614713
1960	8413	11900	15672224
1961	9725	52800	14316432
1962	10126	5100	44072722
1963	10334	9890	31338667
1964	10500	6000	33106842
1965	10750	8170	38276336
1966	11220	15000	19892782

Elimizdeki bilgiye göre Antep fıstıklarında zarar yapan böcekler üzerinde muhtelif müellifler (Alkan B., İleri M., Ayfer M. vesaire) tarafından araştırmalar yapılmış ve yayınlanmıştır. Schimitschek *Chae. vittatus*'un Türkiye'de hastalıklı ve ölmekte olan *Pistacia terebinthus*, *Pistacia lentiscus* ve *Olea europaea*'lara arız olduğunu yazmaktadır. Schedl'in yayınladığı listeye göre bu kabuk böceğini Ekrem Can Maraş'ın Pazarcık mıntakasında bulunan Antep fıstıklarından *Carphoborus perrisi* ile birlikte 17.7.1966 tarihinde elde etmiştir. Yazar ise bahis konusu bu iki kabuk böceği türünü Denizli'nin Honaz bucağında bir müddet önce kesilmiş *Pistacia terebinthus*'larda ağustos 1948 de tesbit etmiştir. Kleine *Chae. vittatus*'un güney Avrupa'da *Pistacia vera* L., *P. lentiscus* L., *P. integerrima* Stew., *P. mutica* Fisch und Mey., *P. terebinthus* L., *P. altantica* Defs., *Ulmus* sp., *Oleo europaea* L., *Acer campestre* L., *Fraxinus excelsior* L., *Juniperus phoenica* L., *Juniperus oxicedrus* L., *J. communis* L., *J. pseudosabina* ve *Pinus eldarica* gibi birçok bitkilerle musallat olduğunu ve bütün bildirilen bitkiler hakikaten doğru ise bu böceğin dikkati çekecek derecede polyphag bulunduğunu yazmaktadır.

Hayat tarzı Schimitschek'in bildirdiğine göre 1897 yılında Knotek tarafından tavsif edilmiş olan bu kabuk böceği Sicilya'da *Pistacia vera*'larda önemli zararlara sebep olduğundan muhtelif müellifler tarafından pek çok incelenmiştir.

Ortalama 2,4 mm. büyüklüğünde olan erginlerin başı siyah, boyun kalkanı gri siyah, kanat örtüleri alacalı kahverengidir (Şekil: 1 a ve b)

Senede 2 - 3 generasyona malik olan bu böcek umumiyetle **Pistacia'** ların hastalıklı yahut ölmekte olan gövde ve dallarına musallat olur. Kabukla odun kısmı arasında açtığı uzunlamasına iki kollu ana yolunun kolları 1,5 - 2,0 cm. uzunluğundadır. Ana yollar sap şeklindeki bir çiftleşme odasına çıkmıştır. Fazla arız olduğu materyallerde ana yolun şeklinde bazı değişiklikler meydana gelebilir. Yumurta odacıkları pek siktir. Kurt yolları ana yola dikey olarak çıkar. Krizalitleşme umumiyetle yalancı odunda, ancak çok kalın kabuklu materyallerde yalancı odunun yanında vuku bulur.

a

b

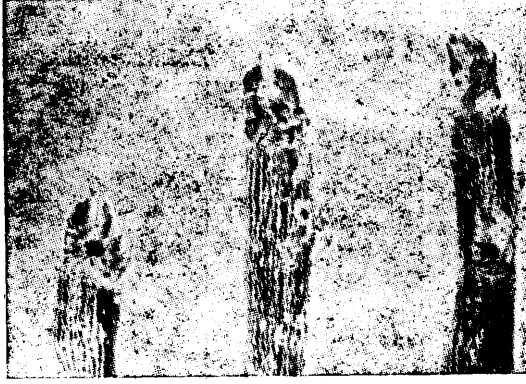
Şekil : 1 *Chaetoptelius vittatus* Muls.
a) Yandan, b) Üstten görünüşü.

Abb : 1 *Chaetoptelius vittatus* Muls.

Chaetoptelius vitatus'un krizalit safhasından ergin haline geçen fertleri birçok kabuk böceklerinde olduğu gibi bir olgunluk yeyimi yapar. Bunun için genç erginler kuluçka yerini terk ederek **Pistacia vera'** ların son sene sürgünlerine gider ve sürgünü bir tomurcuğun üst veya alt tarafından veyahutta ortasından delerek içeriye odun kısmına nüfuz eder ve buradan aşağıya doğru 2 - 3 cm. uzunluğunda bir yol açar (Şekil: 2 ve 3). Sürgünde tasallut yerinden öğüntüler dışarıya çıkar. Tahribata uğrayan sürgünlerin yaprakları sararır ve erkenden dökülür. Böcek tasallutu sürgünün bir veya birkaç yerinde görülür. Arız olan böcek miktarı ne kadar fazla olursa tahribat o kadar şiddetli hissedilir. Tahrip edilen tomurcuk ve sürgünler hayatini kaybettiginden ağacın gelişimi geriler ve ürün verimi azalır. Bu suretle tevhit edilen zarar miktarı bazen çok önemli bir yekûna ulaşır. Russo Sicilya'da senelik ürün kayıp miktarını 3 milyon lîret olarak tahmin etmiştir. Bizde de bu zararlının ö

gunluk yeyimi yapmak suretiyle meydana getirdiği zarardan Őikayet edilmekte ise de tahribat miktarı hakkında tahminde bulunmak m¼mk¼n değildir.

Sonbaharda meydana gelen genç erginler kışđı ge¼irmek üzere olgunluk yeyiminde olduğu gibi son sene s¼rg¼nlerine girerler. Őu halde bu kabuk b¼ceđi son sene s¼rg¼nlerinde olgunluk yeyiminden başka kışlama yeyimi yapmak suretiyle de tahribat yapar.

Şekil : 2. *Chaetoptelius vittatus*'un s¼rg¼nlerdeki giriŐ delikleri.
Abb : 2. Bohrl¼cher von *Chaetoptelius vittatus* an den Trieben.

Şekil : 3. *Chaetoptelius vittatus*'un s¼rg¼n i¼inde a¼mıŐ olduğu yollar.
Abb. : 3. Die Gaenge von *Chaetoptelius vittatus* in den Trieben.

Chaetoptelius vittatus'un ¼reme yeyimi hastalıklđ veya ¼lmekte olan materyallerde vukubulması hesabıyla sekonder karakterde ise de

bahis konusu olgunluk ve kışlama yeyimleri primer yani tam manasıyla sağlam sürgünlerde olmaktadır.

Antep fıstığı yukarıda açıklandığı üzere milli ekonomide küçümsemeyecek derecede bir önem taşıdığından bahis konusu zararlıya karşı gerekli koruma ve mücadele tedbirleri alarak böceğin üremesine mani olmak suretiyle ağaçları korumak lâzımdır.

Koruma ve mücadele tedbirleri :

1 — Böceğin üremesine elverişli hastalıklı ve ölmekte olan materyaller ile taze kesilmiş ağaçlar ya kabuğundan tecrit edilmeli veyahut mıntakadan uzaklaştırılmalı veyahut da yakılmalıdır.

2 — Sürgünleri olgunluk ve kışlama yeyimi tahribatından korumak için bunlara böceğin uçma zamanına göre DDT ve benzeri maddeler çözeltileri püskürtülmeli ve icabında bu ilâçlamalar vakit geçirmeksizin tekrarlanmalıdır.

3 — Bunlardan başka böcekli sürgünleri kesip yakmak, uçma zamanından önce **Pistacia terebinthus**'tan tuzak ağaçları hazırlamak ve üremekte olduğu materyallerin kabuğunu kurtlar krizalit haline geçmeden önce bezler üzerinde soyarak dökülen kurtlarla birlikte yakmak, ağaçlara iyi bakmak, her türlü tahribattan korumak gibi tedbirler de düşünülebilir.

CHAETOPTELIUS VESTITUS MULS. ALS PISTACIA VERA SCHÄDLING

Zusammenfassung

Von Prof. Dr. Abdulgafur ACATAY

(Aus dem Institut für Forstentomologie und Forstschutz
der forstlichen Fakultät der Universität Istanbul)

Es wird eine Feststellung über das Vorkommen von *Chaetoptelius vestitus* Muls. im Gebiete von Büyükschemik - Dorf bei Kaza Nizip von Wilajet Gaziantep mitgeteilt (Abb. 1). Dieser Schädling befällt hauptsächlich *Pistacia vera* L.

Der Brutfrass des *Chaetoptelius vestitus* ist ein doppelarmiger Längsgang. Die Larvengänge zweigen rechtwinkeling von dem Muttergang ab.

So wie bei den meisten *Ips* - Arten und fast allen Borkenkäfern macht *Chaetoptelius vestitus* ein Reifungsfrass. Er erfolgt in der Art und Weise, dass der Käfer nach dem Schlüpfen in die Pistacienkronen fliegt, bohrt, sich hier in einen jungen Trieb ein und verfertigt einen abwärts-teigenden Gang von 2 - 3 cm. Länge (Abb. 2 u. 3). Das Einbohrloch befindet sich entweder in der Mitte oder unter - oder überhalb einer Knospe. Die vorjährige Triebe werden dann befallen, wenn die jüngsten Triebe zu schwach sind. Mitunter wird ein Trieb an mehreren Stellen befallen. Die abgefressenen Triebe verlieren ihre Blätter zeitig, wurden schwach und gehen, wenn der Befall stark ist, ein.

Der Schaden verursacht Ernteverlust und Abschwächung der Bäume.

Durch die Lieferung von **Pistacia** - Nuss ist **Pistacia vera** in der Türkei landwirtschaftlich ein sehr nützlicher Baum. Im Jahre 1965 wurden die **Pistacia** - Nüsse in Wert von 38276336 T.L. ausgeführt. Die Anzahl der **Pistacia** - Bäume war im Jahre 1966 ca. 11220000.

Deswegen wurde es die nötigen Massnahmen gegen diesen Schädling empfohlen.

LİTERATÜR

- Alkan, B. :** Antep fıstığının başlıca hastalık ve zararlıları. A. Ü. Ziraat Fakültesi 1953 yılı, Fasikül 3 - 4.
- Alkan, B. :** Antep fıstığının hayvani zararlıları üzerine incelemeler. A. Ü. Ziraat Fakültesi 1956 yılı, Fasikül 4.
- Ayfer, M. ve İleri, M. :** Antep fıstığı (*Pistacia vera*) zararlı ve hastalıkları Adana Ziraat Mücadele Enstitüsü Yayınlarından, sayı II, 1954.
- Gautier, C. and Russo, G. :** R. a. E. 14: 414, 1925.
- Schimitschek, E. :** Forstinsekten der Türkei und Ihre Umwelt. 1944, S. 163.
- Schedi, E. :** Borkenkaefer aus der Türkei II. Mitteilung. Anzeiger für Schädlingkunde.
- Russo, G.:** R. a. E. 13: 605 ve 14: 614 - 615, 1925, 1926.